

टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठ, पुणे
नृत्यकला विशारद (बी.ए.) भरतनाट्यम्
नृत्यकला विशारद (बी.ए.) कथक

परीक्षा : जून - २०२५

द्वितीय सत्र

विषय : अलंकार आणि छंदविज्ञान (Alankara and Chhandavidnyana) (24 E BAB-213/ 24 E BAK-213)

दिनांक: ४/०६/२०२५

गुण: १००

वेळ: स. १०.०० ते दु. १.००

सूचना: १) सर्व प्रश्न सोडवा. २) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

Instructions: 1) Attempt All questions from the following. 2) All Questions carry equal marks.

प्र.१. खाली दिलेल्या उदाहरणांच्या मदतीने कोणतेही पाच अलंकार स्पष्ट करा. (५०)

Explain any five Alankara's with the help of examples given below.

- १) चपलातिशयोक्तिस्तु कार्ये हेतुप्रसक्तिजे । यामीती प्रियपृष्टाया वलयोऽभवदूर्मिका ॥
- २) प्रस्तुताप्रस्तुतानां च तुल्यत्वे दीपके मतम् । मेधां बुधः सुधाम् इन्दुः विभर्ति वसुधां भवान् ॥
- ३) उपमा यत्र सादृश्यलक्ष्मीरूल्लसति द्वयोः । राजीवमिव ते वक्त्रं नेत्रे नीलात्पले इव ॥
- ४) गुम्फः कारणमाला स्याद् यथा प्राक्प्रान्तकारणैः । नयेन श्रीः श्रिया त्यागः त्यागेन विपुलं यशः ॥
- ५) उक्तिः व्याजस्तुतिः निन्दास्तुतिभ्यां स्तुतिनिन्दयोः । कस्ते विवेको नयसि स्वर्गं पातकिनोऽपि यत् ॥
- ६) यथासंख्यं द्विधार्थाश्चेत् क्रमादेकैकमन्विताः । शत्रु मित्रं द्विषत्पक्षं जय रज्जय भज्जय ॥
- ७) यत्रोपमानचित्रेण सर्वथाप्युपरज्यते । उपमेयमयी भित्तिस्तत्र रूपकमिष्यते ॥

प्र.२. खाली दिलेल्या उदाहरणांच्या मदतीने कोणतेही पाच वृत्त स्पष्ट करा. (५०)

Explain any five Vrutta's with the help of examples given below.

- १) प्रथमवयसि पीतं तोयमल्पं स्मरन्तः शिरसि निहितभारा नारिकेला नराशाम् ।
ददति जलमनल्पास्वादमाजीवितान्तं न हि कृतमुपकारं साधवो विस्मरन्ति ॥
- २) यदा किञ्चिज्ज्ञोऽहं द्विप इव मदान्धः समभवं तदा सर्वज्ञोऽस्मीत्यभवदवलपितं मम मनः ।
यदा किञ्चिदिकिञ्चिद्बुधजनसकाशादवगतं तदा मूर्खोऽस्मीति ज्वर इव मदो मे व्यपगतः ॥
- ३) शान्ताकारं भुजगशयनं पद्मनाभं सुरेशं विश्वाधारं गगनसदृशं मधवर्णं शंभाङ्गम् ।
लक्ष्मीकान्तं कमलनयनं योगि भिर्ध्यानगम्यम् वन्दे विष्णुं भवभयहरं सर्वलोकैकनाथम् ॥
- ४) त्वमेव माता च पिता त्वमेव त्वमेव बन्धुश्च सखा त्वमेव ।
त्वमेव विद्या द्रविणं त्वमेव त्वमेव सर्वं मम देव देव ॥
- ५) श्रीराम राम रघुनन्दन राम राम श्रीराम राम भरताग्रज राम राम ।
श्रीराम राम रणकर्कश राम राम श्रीरामचन्द्रचरणौ शरणं प्रपद्ये ॥
- ६) केयूरा न विभूषयन्ति पुरुषं हारा न चन्द्रोज्ज्वलाः न स्नानं न विलेपनं न कुसुमं नालङ्कृता मर्धजाः ।
वाप्येका समलङ्करोति पुरुषं या संस्कृता धार्यते क्षीयन्ते खलु भूषणानि सततं वग्भूषणं भूषणम् ॥
- ७) गृह्णन्तु सर्वे यदि वा यथेष्टं, नास्ति क्षतिः क्वापि कवीश्वराणाम् ।
रत्नेषु लुप्तेषु बहुष्वमर्त्ये, रद्यापि नत्नाकर एव सिन्धुः ॥